

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 338.45:330.131

Агєєв Д.О.

*аспірант кафедри управління персоналом та маркетингу
Запорізького національного університету*

ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ СИСТЕМ ВНУТРІШНЬОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДУВАННЯ

FORMATION PRINCIPLES OF THE SYSTEM INTERNAL DIAGNOSTICS ACTIVITY AT MACHINE BUILDING'S ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються принципи систем внутрішньої діагностики діяльності на підприємствах машинобудування. Визначено, що принципи є базисом для побудови будь-якої теорії. Досліджено визначення принципів діагностики діяльності українськими науковцями. На основі проведених досліджень запропоновано класифікацію принципів внутрішньої діагностики діяльності на підприємствах машинобудування, яка складається з трьох груп: загальні принципи, принципи організації та принципи змісту. Розроблено визначення принципів внутрішньої діагностики у кожній класифікаційній групі та визначено взаємозв'язки між принципами.

Ключові слова: внутрішня діагностика, машинобудування, процес, фінансово-господарська діяльність, принцип, підприємство, ефективність, система.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются принципы систем внутренней диагностики на предприятиях машиностроения. Определено, что принципы являются базисом для построения какой-либо теории. Исследованы определения принципы диагностики деятельности украинскими учеными. На основании проведенных исследований предложена классификация принципов внутренней диагностики на предприятиях машиностроения, которая состоит из четырех групп: общие принципы, принципы организации и принципы содержания. Разработано определение принципов внутренней диагностики в каждой классификационной группе и определены взаимосвязи между принципами.

Ключевые слова: внутренняя диагностика, машиностроение, процесс, финансово-хозяйственная деятельность, принцип, предприятие, эффективность, система.

ANNOTATION

The article deals with principles of the system internal diagnostics activity at machine building's enterprises. Definition of the principles of diagnostics activity made by ukrainian scientists has been studied. It have been defined that principles are base to construction of any theory. On the basis of studies it is proposed the classification principles of the internal diagnostics activity at machine building's enterprises which consists of three groups: general principles, organization principles and content principles. There were developed definition principles of the internal diagnostics in each classification groups and there were determined connection between principles.

Keywords: internal diagnostics, machine building, process, financial and business activity, principle, enterprise, effectiveness, system.

Постановка проблеми. Принципи є основними твердженнями, що лежать в основі будь-якої

теорії. Принципи, що покладені в основу проведення внутрішньої діагностики діяльності, повинні відповідати її концепції, а саме сприяти виявленню діагностикою проблем та ризиків діяльності підприємств, надавати дієві висновки та рекомендації щодо їх нівелювання. Таким чином, на сьогодні актуальним є питання формування системи дієвих принципів у теорії проведення внутрішньої діагностики, спрямованих на удосконалення проведення діагностики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З філософської точки зору виділяють такі принципи діагностики, як: [1, с. 182-183] принцип детермінізму, який полягає в у встановленні навколишніх і внутрішніх зв'язків об'єкту, його структури тощо, принцип системності, принцип розмаїття, альтернативності (виявлення та аналіз альтернативних напрямків розвитку системи), стохастичності (вірогідність розвитку альтернативних варіантів).

У роботі А.Е. Воронкової [2, с. 40-41] сформульовано такі принципи діагностики, як:

- принцип розумної достатності використання методів діагностики, що полягає у використанні тільки тих показників, що є інформативною базою для прийняття рішень;

- принцип порівнянності, який полягає у тому, що встановлені показники не є достатніми для прийняття рішень, якщо вони не зіставляються з аналогічними даними, що стосуються об'єкта діагностики (показники за попередній період, або показники конкурентів);

- принцип часової погодженості, відповідно до якого діагностика повинна проводитися з відповідною часовою погодженістю, а саме: запропоновано проводити фундаментальну діагностику раз на рік, щомісяця проводити оцінку обмеженої кількості показників;

- принцип закінченості, відповідно до якого після проведення аналізу фінансової звітності необхідно сформулювати конструктивні та лаконічні висновки, зміст яких полягає у під-

сумуванні проведеної роботи, а також сформульовані висновки повинні бути спрямовані на пошук шляхів поліпшення діяльності роботи об'єкта діагностики;

- принцип комплексності, що полягає у виявленні вузьких місць за усіма ключовими напрямками діяльності підприємства.

Принципи, які запропоновано використовувати до побудови системи індикаторів на підприємстві у праці О.Г. Мельник [3, с. 37-39], також можуть використовуватися у внутрішній діагностиці. Серед таких принципів можна виділити: відображення стратегічних цілей організації, відповідальність за досягнення значень індикаторів, декомпозиція (деталізація за рівнями, сферою діяльності, підрозділами, часом тощо), економічність (порівняння витрат на отримання показників з вигодами від їх використання), збалансованість, інформаційне насичення та прозорість, кількісне вираження індикаторів, координування, обґрунтованість та пріоритетність вибору індикаторів, обмеження кількості параметрів, партисипативність (залучення працівників всіх ланок до процесу планування, контролювання індикаторів, реагування на зміни, прийняття обґрунтованих рішень, відстеження взаємовпливів), причинно-наслідкові зв'язки, систематичність контролювання, структурованість та функціональне призначення.

У роботі О.Й. Сулими [4, с. 8-9] виділено загальні та часткові принципи діагностики загрози діяльності промислового підприємства, причому до загальних принципів віднесено науковий характер досліджень, комплексність, системність, об'єктивність, конкретність, точність, активність, своєчасність, ефективність, до часткових – виявлення загроз за ієрархією зовнішнього середовища, розробка системи показників для діагностики загроз діяльності, які характеризують властивості й ознаки цих загроз, оцінки показників діагностики загроз діяльності, комплексна оцінка загроз; визначення забезпеченості заходами підтримки прийняття управлінського рішення щодо протидії впливу загроз діяльності; вибір дій щодо протидії впливу загроз діяльності.

У роботі Омарова Шахін Анвер огли [5, с. 9] запропоновано доповнити існуючі принципи економічної діагностики таким принципом як універсальність методичного інструментарію, який полягає у забезпеченні об'єктивних передумов і можливостей використання розроблених методів і моделей діагностики на кожному з вітчизняних підприємств, що здійснюють аналогічний вид економічної діяльності.

У роботі І.В. Кривов'язюка [6, с. 16-17] запропоновано наступні принципи: системність, комплексність, сполучення статичних, динамічних і порівняльних оцінок, характеристики динаміки в часті та порівняння оцінок із нормативними, галузевими, чи показниками конкурентів, поєднання кількісних та якісних оцінок, врахування галузевої та регіональної

специфіки підприємств, сполучення експрес-діагностики з фундаментальною діагностикою, формалізація оцінок.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, на сьогодні недостатньо розвинутими є питання дослідження принципів проведення внутрішньої діагностики з урахуванням системності зазначеного процесу. Потребує дослідження питання визначення класифікації зазначених принципів для удосконалення побудови та ефективності системи внутрішньої діагностики на підприємствах машинобудування.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження визначення поняття «принцип», проведення аналізу визначення принципів діагностики діяльності підприємств вітчизняними дослідниками, розв'язання нових підходів до визначення принципів внутрішньої діагностики діяльності підприємств з урахуванням системності процесу діагностування, виділення окремих ознак, за якими можна об'єднати принципи внутрішньої діагностики у відповідні групи, встановлення зв'язків взаємозалежності і взаємообумовленості між принципами діагностики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Принцип (від лат. *principium* – початок, основа) з наукової точки зору – це основне вихідне положення будь-якої наукової системи, теорії, тощо, особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось [7, с. 1125; 8, с. 653].

Система внутрішньої діагностики як окремий блок знань повинна мати свої принципи побудови, які визначають особливості її функціонування, є важливими твердженнями будь-яких наукових припущень, що формулюються в процесі пошуку істини.

Так, проведеним оглядом праць вітчизняних науковців щодо визначення принципів діагностики діяльності підприємств встановлено відсутність одноставного визначення принципів її проведення, класифікації принципів за окремими ознаками, надання визначень принципів, виходячи із практики реалізації процесу діагностики.

З метою удосконалення існуючих принципів внутрішньої діагностики, пропонуємо класифікувати принципи у групи: загальні принципи, тобто такі що поширюються на всю діагностику в цілому, принципи, що виходять з процесу організації діагностики або координації дій елементів системи внутрішньої діагностики та принципи, що впливають із змісту поняття внутрішньої діагностики або таких властивостей та характерних рис, які відрізняють діагностику від інших процесів.

Загальні принципи внутрішньої діагностики, на нашу думку, такі:

1) принцип причинності, що полягає у тому, що діагностика повинна проводитись відповідно до умов та факторів, які до цього спонукають;

2) принцип цілеспрямованості відповідного до якого процес проведення внутрішньої діагностики повинен бути спрямований на встановлення факторів, які негативно впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства, при чому останні можуть проявлятися як в дії, так у і бездіяльності, або у наявності певних резервів економії коштів, нового поєднання виробничих факторів, залучення нових технологій тощо;

3) принцип результативності, сутність якого полягає у тому, що проведення внутрішньої діагностики необхідне для визначення загального стану фінансово-господарської діяльності підприємства та для прийняття управлінських рішень з метою вирішення встановлених за результатами проведення діагностики проблем, нівелювання негативних факторів та ризиків, визначення їх дії у кількісних та вартісних показниках;

4) принцип ефективності, який можна визначити у тому, що процес проведення внутрішньої діагностики спрямований на покращення показників фінансово-господарської діяльності підприємства – зменшення витрат та збільшення доходів, та як наслідок, збільшення прибутковості, а також інших показників, прикладом яких може бути збільшення мотивації праці, спонукання до інвестування, оновлення та модернізації виробництва тощо.

Принципи, що впливають із організації процесу проведення внутрішньої діагностики:

1) принцип системності – процес внутрішньої діагностики повинен утворювати систему, яка складається з взаємопов'язаних елементів (етапів), підпорядкованих певній меті, має часові обмеження, визначене коло виконавців та ресурсне забезпечення;

2) принцип планування – процес внутрішньої діагностики, як і будь-які процеси, повинен мати заздалегідь намічений порядок дій, що необхідні для досягнення поставленої цілі;

3) принцип оптимальності – процес діагностики повинен бути спланований таким чином, щоб досягти оптимального розподілу ресурсів, необхідних для досягнення цілі проведення діагностики, раціонального споживання вказаних ресурсів та розстановки фахівців, відповідної кваліфікації для дослідження конкретних питань;

4) принцип функціональності – кожен елемент процесу внутрішньої діагностики повинен мати визначені функції та призначення.

Принципи, що впливають зі змісту процесу проведення внутрішньої діагностики:

1) принцип достовірності, який базується на тому припущенні, що інформація, яка досліджується, у будь-якому вигляді повинна відображати дійсний стан фінансово-господарської діяльності об'єкта та, як наслідок, за результатами діагностики повинен бути відобра-

жений наявний стан діяльності підприємства, який дозволить прийняти необхідні рішення керівництвом підприємства;

2) принцип унікальності, який пов'язаний з особливостями та специфікою діяльності підприємства – умовами становлення та розвитку підприємства, особливостями виробництва продукції, прагненнями керівництва підприємства до удосконалення та покращення основних показників фінансово-господарської діяльності;

3) принцип методичності, сутність якого полягає у використанні загальноприйнятних наукових методів та передового світового досвіду, застосуванні новітніх розробок у галузі дослідження діяльності промислових підприємств, комбінування вказаних методів;

4) принцип «подвійного запису», сутність якого полягає в тому, що всі операції та підприємстві взаємопов'язані, кожна дія має свою причину та відповідні наслідки, тому певні операції мають як прямиий, так і опосередкований вплив на різні аспекти діяльності підприємства, що необхідно враховувати при проведенні внутрішньої діагностики;

5) ризикорієнтований принцип, який полягає у тому, що здійснення підприємницької діяльності завжди пов'язано з наявністю ризиків діяльності, тому проведення діагностики спрямоване на їх пошук та нівелювання негативної дії таких ризиків;

6) принцип завершеності, який полягає у тому, що всі результати проведеної внутрішньої діагностики повинні бути належним чином задокументовані та оформлені, відповідно до вимог внутрішніх положень, наказів підприємства, вимог нормативно-правових документів та стандартів;

7) принцип реалізації матеріалів внутрішньої діагностики, який полягає у тому, що процес проведення внутрішньої діагностики не закінчується на етапі завершення її проведення, невід'ємною частиною зазначеного процесу є розробка висновків та пропозицій щодо подальшого удосконалення та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств, а також моніторингу впровадження рекомендацій та пропозицій, оцінювання ефекту від такого впровадження.

При цьому наведений перелік принципів у ході проведення внутрішньої діагностики може доповнюватися або змінюватися в залежності від мети внутрішньої діагностики та суб'єктивних переконань діагностика або дослідника. Також у ході проведення діагностики дослідник повинен усвідомлювати відповідальність за якість проведеної діагностики, від якої залежать ефективність самого процесу проведення діагностики та достовірність отриманих результатів.

Слід зазначити, що принципи діагностики перебувають у безпосередньому зв'язку між собою (рис. 1).

Рис. 1. Принципи внутрішньої діагностики діяльності підприємства

Так, при використанні запропонованих принципів для побудови систем внутрішньої діагностики на підприємствах машинобудування слід також звернути увагу на наявність зв'язків переходу кількісних характеристик у якісні, які формуються в процесі використання зазначених принципів. При цьому якісно нові характеристики можуть формувати нові кількісні характеристики систем діагностики, що може проявлятися у більш досконалому обробітку інформації внаслідок покращення комунікацій всередині діагностичних груп та безпосередньо на підприємстві, та як наслідок, покращення якісної характеристики висновків та пропозицій.

Серед зв'язків між принципами внутрішньої діагностики можна виділити загальні зв'язки, зміст яких полягає у тому, що прямо чи опосередковано принципи діагностики спрямовані на удосконалення діяльності підприємства за умов найменшого використання необхідних для цього ресурсів.

Також між принципами діагностики виникає зв'язок послідовності у часі, тобто окремі принципи є наслідком виникнення інших принципів. Так, наприклад, принцип причинності є вихідним принципом до принципу планування. У свою чергу принцип планування є вихідним для принципу реалізації, оскільки план діагностики визначає сукупність дій щодо реалізації отриманих у ході діагностики результатів – виявлення проблем і недоліків та визначення шляхів їх вирішення.

Слід також звернути увагу на зв'язок комплексності між принципами, який полягає у тому, що принципи діагностики складають окрему сукупність та становлять одне ціле, чим і визначається сам процес діагностування.

Крім того, використання сукупності зазначених принципів також може викликати ефект синергії, тобто отримання більшого ефекту від

запровадження принципів у комплексі, ніж запровадження окремих принципів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Розвиток принципів діагностики ґрунтується на глибокому проникненні у сутність досліджуваного явища та дозволяє розкрити закономірності внутрішньої діагностики. Крім того, наведена класифікація та зв'язки між принципами внутрішньої діагностики дозволяють визначити їх спільні та відмінні риси, що сприяє кращому розумінню діагностики як системного процесу дослідження питань фінансово-господарської діяльності підприємства. Запропоновані принципи діагностики максимально наближені до практики її проведення та дозволяють у найкоротший термін отримати заплановані діагностикою результати, розробити систему висновків та рекомендацій, спрямованих на покращення фінансово-господарської діяльності підприємств машинобудування.

Запровадження запропонованих принципів на етапі планування та побудови системи внутрішньої діагностики дозволить створити стійку, вмотивовану структуру, формалізувати подальший процес проведення діагностики. Дотримання принципів діагностики дозволить надати внутрішній діагностиці особливості, які відрізняють її від інших прийомів та способів дослідження фінансово-господарської діяльності підприємств машинобудування.

Отримані результати дослідження є частиною категоріального апарату запропонованої теорії побудови системи внутрішньої діагностики. Використання зазначених принципів під час проведення діагностики дозволить підвищити результативність, ефективність, якість проведеної діагностики діяльності підприємств машинобудування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гуляк Р.Е. Розробка методологічних принципів економічної діагностики та їх застосування при створенні механізму діагностики розвитку ресурсної компоненти економічного потенціалу міста / Р.Е. Гуляк // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1(19). – С. 181-186.
2. Діагностика стану підприємства: теорія і практика [Текст] : монографія / А.Е. Воронкова [та ін.] ; заг. ред. А.Е. Воронкової ; Харківський національний економічний ун-т. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Х. : ІНЖЕК, 2008. – 520 с.
3. Інноваційні системи економічної діагностики підприємств на засадах індикаторів. Теоретико-методологічні та методичні засади [Текст] : [монографія] / О.Г. Мельник [и др.] ; Національний ун-т «Львівська політехніка». – Л. : Видавництво Національного ун-ту «Львівська політехніка», 2009. – 212 с.
4. Сулима О.Й. Діагностика загроз діяльності промислового підприємства [Текст] : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О.Й. Сулима ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2009. – 17 с.
5. Омаров Шахін Анвер огли. Діагностика результатів діяльності коксохімічних підприємств [Текст] : автореф. дис. ...

- канд. екон. наук : спец 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Омаров Шахін Анвер огли ; Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. – Х., 2008. – 20 с.
6. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика : навч. посіб. / І.В. Кривов'язюк. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 456 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [Текст] / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
8. Новый толково-словообразовательный словарь русского языка [Текст] / Ефремова Т.Ф. – М. : Дрофа, Русский язык, 2000. – 1233 с.